

הטקסט העיוני - מאפיינים טקסטואליים והבנת הנקרא

ד"ר ריקי תמיר



רעיונות והמלצות לדרכי הוראה

רציונל, שיקולי דעת	דרכי הוראה ופעילויות
<p>טקסטים בעלי מבנה ברור מקלים על הקורא להבין את הטקסט ולזכור את הרעיון המרכזי שלו.</p> <p>הפעלת אסטרטגיות כדי להתמודד עם הבנה של הטקסט העיוני</p>	<p>בחירת טקסטים עיוניים שתוכנם אינו מוכר, בעלי מבנה מדרגי ברור הכולל היגד על והיגדים מפרטים ולא טקסטים מעורפלים, החסרים מבנה מארגן.</p> <p>ניסוח הטקסט העיוני מחדש או הרחבתו באמצעות ידע קודם בעזרת דיון או בעזרת יצירת תרשים המבטא את מה שקיים בטקסט בצבע אחד והוספה מידע קודם בצבע אחר.</p>
<p>הפעלת ידע טקסטואלי הכולל זיהוי של מאפיינים טקסטואליים מבניים:</p> <p>מבנה הטקסט הקישוריות בטקסט סימנים בטקסט</p>	
<p>זיהוי מאפיינים טקסטואליים ופיתוח מודעות אליהם עוזרים לקורא להבין ולזכור טוב יותר את הטקסט. ידע על מאפיינים טקסטואליים יכול לפצות את הקורא על ידע אחר שחסר בתהליך הבנת הנקרא, כמו ידע עולם.</p> <p>לטקסט העיוני מבנה מדרגי/ היררכי מהרחב אל המצומצם או מהרחב אל המצומצם. מבנה הבא ליד ביטוי בכל רמות הטקסט בלי תלות באורכו. המבנה המדרגי והיחסי בין חלקי הטקסט מעניקים לטקסט את הקוהרנטיות שלו, מסייעים לקורא לארגן את חומרי המידע בטקסט ועוזרים להבנתו ולזכירתו.</p> <p>ידע על מבנה הטקסט יכול לשמש גם מודל מנטלי לעיבוד המידע ולהבניית משמעות כשהטקסט אינו מיטבי.</p>	<p>זיהוי ודיון במאפיינים הטקסטואליים השונים:</p> <p>המבנה המדרגי של הטקסט העיוני : התבוננות בטקסטים עיוניים העוסקים בנושא אחד ומציאת ההכללה (היגד על) והפרטים בכל טקסט. סימון ההכללה בצבע אחד והפרטים (אינפורמציה מזורגת) בצבע אחר. דיון: מה תפקידם של הפרטים בטקסט? מה תפקידה של ההכללה? מדוע ההכללה מופיעה בדרך כלל בהתחלה? הכרת מבני על : תיאור, השוואה, סיבה ותוצאה, בעיה ופתרון, טענה והצדקה, אוסף: התאמת טקסט לתרשים מתאים מבין מספר תרשימים נתונים המתארים סוגים שונים של מבנה של טקסט עיוני למשל התאמת תרשים המציג השוואה לטקסט שיש בו השוואה.</p>

רציונל, שיקולי דעת	דרכי הוראה ופעילויות
<p>ככל שהטקסט מקושר יותר, כך ייקל על הקורא לזהות את המבנה הארגוני של הטקסט.</p> <p>הכרת סוגים שונים ואופנים שונים של מאזכרים המסייעים לקורא להבין את טקסט. הבנת תפקידו של המאזכר. המאזכר והבנתו דורשים מן הקורא להסתמך על ההקשר ולנוע קדימה ולאחור כדי לזהות את המשמעות</p> <p>חזרות לקסיאליות יוצרות קישוריות באמצעות מילה זהה לקודמן ובאמצעות מילים מאותו שדה סמנטי שיכולות להתאים באותו מקום במשפט ולעתים מבקשות להדגיש היבטים נוספים במשמעות לדוגמה: המילה הראשונה "זקן" החזרות הלקסיאליות הבאות יכולות להיות: סב, ישיש, קשיש ועוד.</p> <p>חזרה לקסיאלית בין הפסקות יוצרת קישור בין החלקים הגדולים בטקסט ומראה שכותב מחזיק באותה תמה מרכזית.</p> <p>סמני השיח הם סימנים שאינם קשורים ישירות לתוכן הטקסט אך מבטאים קשרים בין הרכיבים השונים. הקישוריות ברמת העל של הטקסט, מעוררת את תשומת לב הקורא למבנה הארגוני של הטקסט.</p>	<p>הקישוריות כמאפיין טקסטואלי:</p> <p>מאזכרים</p> <ul style="list-style-type: none"> • זיהוי היחידה המפורשת הראשונה בטקסט (קודמן/ רפרנט). זיהוי וסימון מילים בהמשך הטקסט המתנייחות לקודמן זה. דיון- כיצד ידעתם לזהות למי מתכוון המאזכר? מה סייע לכם? • השלמת קטע שחסרות בו מילים מאזכרות • קריאת קטע שבו מסומנות מילות האזכורים ובמקום לקרוא את האזכור לקרוא באותו מקום את המילה הראשונה (הקודמן). אחר פעילו זו כדאי לערוך דיון: מה קרה לטקסט? הוא התארך ואף הפך להיות מסורבל להבנה. ומכאן, מה הוא תפקידם של המאזכרים? <p>חזרות לקסיאליות</p> <ul style="list-style-type: none"> • השלמת קטע נתון שבו חסרות מילים שיכולות להיות חזרה לקסיאלית. במחשן המילים יופיעו כל האפשרויות. חשוב לדון עם התלמידים בבחירותיהם בכל השלמה. • מה סייע להם להחליט? האם יש רק תשובה אחת אפשרית? • חזרה לקסיאלית בין פסקות- זיהוי מילות הנושא החוזרות על עצמן בשתי פסקות, סימון. כתיבת המשפטים בהם מופיעות המילים הללו אחד מתחת לשני. דיון – מה הוא הקשר בין המשפטים וכיצד הוא נוצר? <p>קשרים</p> <ul style="list-style-type: none"> • זיהוי קשר במשפט. דיון: מה תפקידו? כיצד אפשר לדעת זאת? • איסוף בהדרגה של מילות קישור והגדרת תפקידם עד להגעה לרשימה מסודרת. • זיהוי סמני שיח היוצרים קשר בין חלקי הטקסט לדוגמה, מילים אותם אומר הכותב כדי להנחות את הקורא לדוגמה: אני אפתח ב...אסיים, כפי שנאמר קודם, לסיום ועוד. <p>הערה: סימנים אלה יכולים להיות מזוהים בשלב שבו התלמידים עסוקים בשלב הראשון של זיהוי מבנה הטקסט</p>

רציונל, שיקולי דעת	דרכי הוראה ופעילויות
<p>כותרות שונות מבטאות את הנושא המרכזי, התמה המרכזית של הטקסט. כותרות אחרות אינן מציגות באופן את נושא הטקסט ומבקשות מן הקורא להשלים את המשמעות מתוך הידע שאתו הוא מגיע לקריאה.</p> <p>סימן חשוב ביותר בעיקר בקרב קוראים צעירים</p>	<p>סימנים בטקסט</p> <p>כותרת- לפני קריאת הטקסט, אפשר לדון במשמעות הכותרת, לשער במה יעסוק הטקסט. בסיום הקריאה והבנת הטקסט אפשר לשוב ולדון בכותרת- כיצד היא משקפת את נושא הטקסט?</p> <p>בולטות (צבע, גודל) – לפני קריאת הטקסט, התבוננות בטקסט והתייחסות למאפיינים השונים שיכולים לסייע לנו להבין את תוכנו או נושאו של הטקסט עוד לפני הקריאה. זיהוי הכותרת- כיצד? (באמצעות בולטות וצבע) היכן מופיעה הכותרת בטקסט? התייחסות לשורש המילה- הכותרת היא ככתר לטקסט. עומדת בראשו.</p> <p>חלוקה לפסקות הבנת הנושא והרעיון של כל פסקה וזיהוי הקשר של כל פסקה לפסקה הקודמת לה. כתיבת הנושא של כל פסקה והעמדת הכתוב אחד מתחת לשני. כתיבה של טקסט המציג את רעיונות הטקסט המקורי באמצעות נושאי הפסקות (היגדי העל) של הטקסט המקורי.</p>